

Päätös jatkoselvitykseen ryhtymisestä YIT Oyj:n ja Lemminkäinen Oyj:n sulautumista koskevassa asiassa

SISÄLLYSLUETTELO

1	Asia	2
2	Asian vireilletulo	2
3	Ratkaisu	2
4	Osapuolet ja niiden harjoittama liiketoiminta	2
5	Sovellettava lainsäädäntö	2
5.1	Kilpailulain yrityskauppavalvontaa koskevat säännökset.....	2
5.2	Kilpailulain yrityskauppavalvontaa koskevien säännösten soveltuminen järjestyyn	3
6	Relevantit markkinat	4
6.1	Ilmoittajien näkemys relevanteista markkinoista.....	4
6.1.1	Ensisijainen markkinamäärittely	4
6.1.1.1	Talonrakentaminen	6
6.1.1.2	Infrarakentaminen.....	8
6.1.1.3	Kiviainesten myynti ja murskaus	10
6.1.2	Toissijainen markkinamäärittely	10
6.1.3	Markkinamäärittelyjä täydentävä erillistarkastelu tietyistä rakentamisen työlajeista.....	10
6.2	Ilmoittajien näkemys markkinoiden koosta ja markkina-asemasta.....	11
6.2.1	Talonrakentaminen	11
6.2.2	Infrarakentaminen.....	13
6.2.3	Kiviainesten murskaus ja myynti	15
6.2.4	Suuret yli 30 MEUR talonrakentamisen ja infrarakentamisen hankkeet.....	15
6.2.5	Tunnelinlouhinta ja stabilointi	15
7	Yrityskaupan kilpailuvaikutukset	16
8	Johtopäätös	17
9	Sovelletut säännökset	18
10	Muutoksenhaku	18
11	Lisätiedot	18

1 Asia

Jatkoselvitykseen ryhtyminen YIT Oyj:n ja Lemminkäinen Oyj:n sulautumista koskevassa asiassa.

2 Asian vireilletulo

Kilpailu- ja kuluttajavirastolle on 28.8.2017 ilmoitettu järjestely, jossa Lemminkäinen Oyj sulautuu YIT Oyj:öön.

3 Ratkaisu

Kilpailu- ja kuluttajavirasto ryhtyy asiassa kilpailulain 26 §:n 1 momentin nojalla jatkoselvitykseen, jossa tutkitaan, estääkö käsiteltävänä oleva yritys-kauppa kilpailulain 25 §:ssä tarkoitetulla tavalla olennaisesti tehokasta kilpailua Suomen markkinoilla tai niiden oleellisella osalla erityisesti siitä syystä, että sillä luodaan määräävä markkina-asema tai vahvistetaan sitä.

4 Osapuolet ja niiden harjoittama liiketoiminta

1. **YIT Oyj** ("YIT") on rakennusyhtiö, joka kehittää, rakentaa ja korjaa asuntoja, toimitiloja, infrastruktuuria sekä kokonaisia alueita. YIT toimii Suomessa, Venäjällä, Baltian maissa, Tšekissä, Slovakiassa ja Puolassa.
2. **Lemminkäinen Oyj** ("Lemminkäinen") on rakennusyhtiö, joka toimii talonrakentamisessa, infrarakentamisessa ja kiviainesten myynnissä. Lemminkäinen toimii Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, Venäjällä ja Baltian maissa.

5 Sovellettava lainsäädäntö

5.1 Kilpailulain yrityskauppavalvontaa koskevat säännökset

3. Kilpailulain (2011/948) 21 §:n 1 momentin mukaan yrityskaupalla tarkoitetaan: 1) kirjanpitolain (1336/1997) 1 luvun 5 §:ssä tarkoitetun määräysvallan tai vastaavan tosiasiallisen määräysvallan hankkimista; 2) elinkeinonharjoittajan koko liiketoiminnan tai sen osan hankkimista; 3) sulautumista; 4) sellaisen yhteisyrityksen perustamista, joka huolehtii pysyvästi kaikista itsenäiselle yritykselle kuuluvista tehtävistä.
4. Kilpailulain 21 §:n 3 momentin mukaan yrityskaupan osapuolella tarkoitetaan määräysvallan hankkijaa, 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun liiketoiminnan tai sen osan hankkijaa, määräysvallan kohdetta, 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua liiketoimintaa tai sen osaa, 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuun sulautumiseen osallistuvaa yhteisöä tai säätiötä sekä 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetun yhteisyrityksen perustajaa.

5. Kilpailulain 22 §:n 1 momentin mukaan säännöksiä yrityskauppavalvonnasta sovelletaan yrityskauppaan, jossa yrityskaupan osapuolten yhteenlaskettu liikevaihto ylittää 350 miljoonaa euroa ja jossa vähintään kahden yrityskaupan osapuolen Suomesta kertynyt liikevaihto ylittää kummankin osalta 20 miljoonaa euroa.¹
6. Kilpailulain 25 §:n 1 momentin mukaan markkinaoikeus voi Kilpailu- ja kuluttajaviraston esityksestä kieltää tai määrätä purettavaksi yrityskaupan tai asettaa yrityskaupan toteuttamiselle ehtoja, jos yrityskauppa olennaisesti estää tehokasta kilpailua Suomen markkinoilla tai niiden oleellisella osalla erityisesti siitä syystä, että sillä luodaan määräävä markkina-asema tai vahvistetaan sitä. Kilpailulain 25 §:n 2 momentin mukaan jos 1 momentissa tarkoitettu kilpailun estyminen voidaan välttää asettamalla yrityskaupan toteuttamiselle ehtoja, Kilpailu- ja kuluttajaviraston tulee esityksen tekemisen sijasta neuvotella ja määrätä tällaiset ehdot noudatettaviksi. Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei voi määrätä yrityskaupalle ehtoja, joita yrityskaupan ilmoittaja ei hyväksy.
7. Kilpailulain 26 §:n 1 momentin mukaan Kilpailu- ja kuluttajavirasto tutkii yrityskauppaa koskevan ilmoituksen välittömästi. Ensi vaiheessa Kilpailu- ja kuluttajavirasto ratkaisee, onko asiassa ryhdyttävä jatkoselvitykseen. Jos Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei anna päätöstä jatkoselvitykseen ryhtymisestä kuukauden kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, yrityskaupan katsotaan tulleen hyväksytyksi. Määräaika ei ala kulu, jos ilmoitus on olennaisesti puutteellinen.
8. Kilpailulain 44 §:n mukaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston 26 §:n 1 momentin nojalla antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

5.2 Kilpailulain yrityskauppavalvontaa koskevien säännösten soveltuminen järjestelyyn

9. Kilpailu- ja kuluttajavirastolle ilmoitettu YIT:n ja Lemminkäisen ehdotettu yhdistyminen toteutetaan osakeyhtiölain (624/2006) mukaisena absorptiosulautumisena siten, että kaikki Lemminkäisen varat ja velat siirtyvät selvitysmenettelyttä YIT:lle. Lemminkäinen purkautuu ja lakkaa olemasta erillisenä oi-

¹ Liikevaihdon laskemisesta säädetään kilpailulain 24 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan määräysvallan hankkijan, 21 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun liiketoiminnan tai sen osan hankkijan, absorptiosulautumisessa vastaanottavan yhteisön tai säätiön, kombinaatiosulautumisessa sulautuvan yhteisön tai säätiön ja yhteisyrityksen perustajan liikevaihtoon luetaan: 1) sellaisen yhteisön ja säätiön liikevaihto, joka käyttää siinä määräysvaltaa; 2) sellaisen yhteisön ja säätiön liikevaihto, jossa se käyttää määräysvaltaa; 3) sellaisen yhteisön ja säätiön liikevaihto, jossa 1 kohdassa tarkoitettu yhteisö tai säätiö käyttää määräysvaltaa; sekä 4) sellaisen yhteisön ja säätiön liikevaihto, jossa määräysvaltaa käyttää sama luonnollinen henkilö kuin johdantokappaleessa mainitussa yhteisössä tai säätiössä. Kilpailulain 24 §:n 2 momentin mukaan hankinnan kohteen liikevaihtona pidetään: 1) sen yhteisön tai säätiön liikevaihtoa, josta hankitaan määräysvalta; 2) 21 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun liiketoimintaan tai sen osaan liittyvää liikevaihtoa; tai 3) absorptiosulautumisessa sulautuvan yhteisön tai säätiön liikevaihtoa. Hankinnan kohteen liikevaihtoon luetaan myös sen yhteisön tai säätiön liikevaihto, jossa 2 momentin 1 tai 3 kohdassa tarkoitettu yhteisö tai säätiö käyttää määräysvaltaa.

keushenkilönä automaattisesti sulautumisen täytäntöönpanon seurauksena. Järjestelyssä on kyse kilpailulain 21 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetusta sulautumisesta.

10. YIT:n maailmanlaajuinen liikevaihto tilikaudella 1.1.2016–31.12.2016 oli noin 1 678 miljoonaa euroa, josta noin [1 000–1 500] miljoonaa euroa kertyi Suomesta. Lemminkäisen maailmanlaajuinen liikevaihto tilikaudella 1.1.2016–31.12.2016 oli noin 1 683 miljoonaa euroa, josta noin [1 000–1 500] miljoonaa euroa kertyi Suomesta.
11. YIT:n ja Lemminkäisen yhteenlasketun liikevaihdon ollessa yli 350 miljoonaa euroa ja molempien Suomesta kertyneen liikevaihdon ollessa yli 20 miljoonaa euroa kilpailulain 22 §:n mukaiset liikevaihtorajat ylittyvät, joten järjestelyyn sovelletaan kilpailulain yrityskauppavalvontaa koskevia säännöksiä.

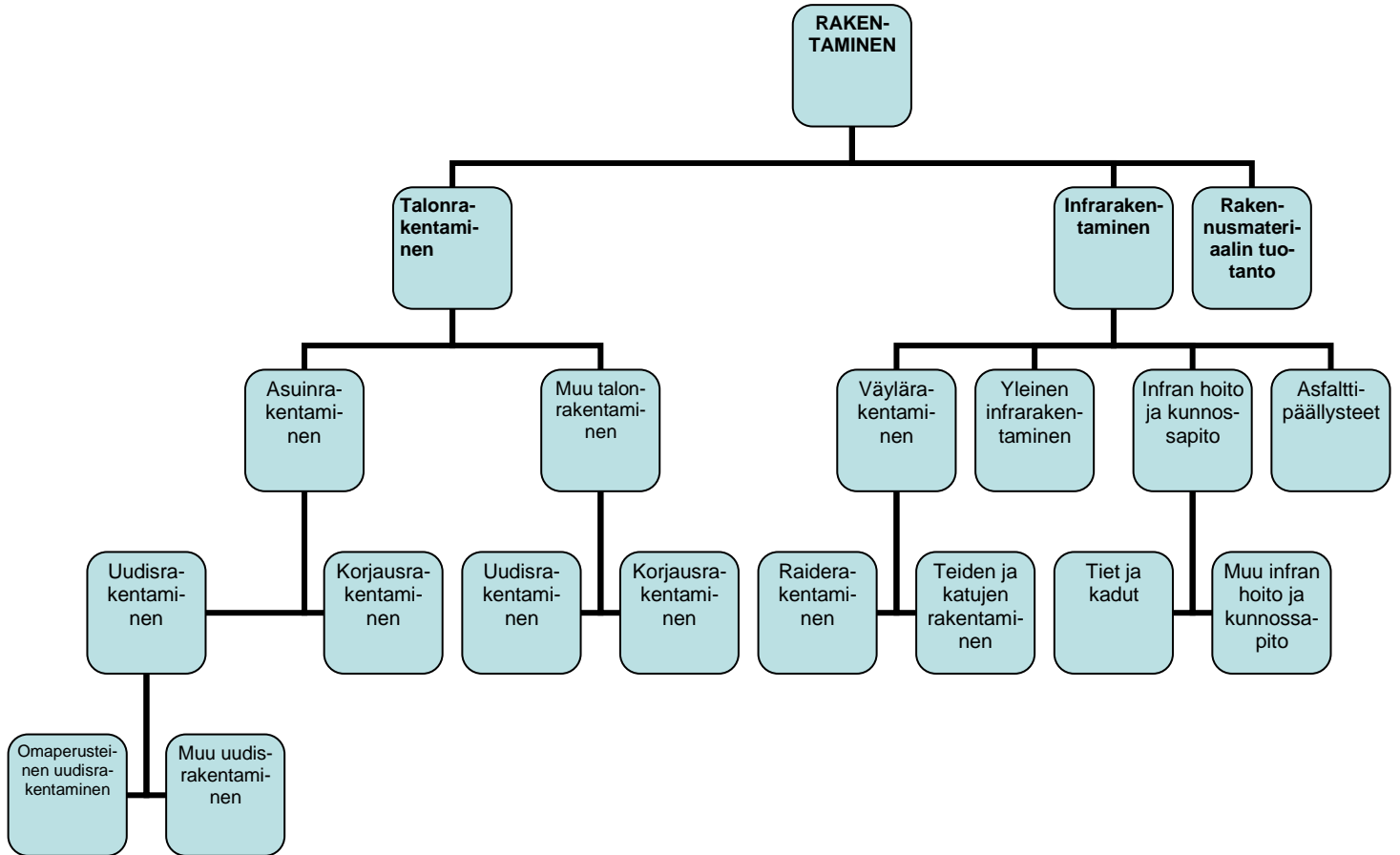
6 Relevantit markkinat

6.1 Ilmoittajien näkemys relevanteista markkinoista

12. Yrityskaupan ilmoittajat ovat esittäneet Kilpailu- ja kuluttajavirastolle kaksi jäljempänä kuvattua vaihtoehtoista määrittelyä relevanteiksi markkinoiksi. Vaihtoehtoisten markkinamäärittelyjen lisäksi ilmoittajat ovat yrityskauppailmoituksessa toimittaneet Kilpailu- ja kuluttajavirastolle lisätietoja tunne-linloushinnasta, pilaristabiloinnista ja massastabiloinnista, jotka ilmoittajien käsityksen mukaan eivät muodosta erillisiä relevanteja markkinoita, mutta joihin liittyy tiettyjä ominaispiirteitä.

6.1.1 Ensisijainen markkinamäärittely

13. Yrityskaupan ilmoittajien mukaan rakennusmarkkinat tulee jakaa talonrakentamiseen ja infrarakentamiseen, jotka puolestaan voidaan edelleen jakaa useisiin alamarkkinoihin. Tämän lisäksi kiviainesten murskaus ja myynti muodostaa ilmoittajien mukaan oman markkinansa, joka saattaa olla vertikaalisessa suhteessa talonrakentamiseen ja infrarakentamiseen. Jäljempänä kuvattu markkinamäärittely havainnollistetaan seuraavalla kaaviolla:



Kaavio 1: Rakentamisen markkinat ilmoittajien näkemyksen mukaan (ensisijainen markkinamäärittely).

6.1.1.1 Talonrakentaminen

14. Yrityskaupan ilmoittajien näkemyksen mukaan *talonrakentamisen markkina* on Suomessa fragmentoitunut ja alalla on lukuisia erikokoisia toimijoita. Ilmoittajien mukaan käytännössä kaikki suuret ja jopa keskisuuret asuntorakentajat tai -myyjät toimivat lähtökohtaisesti eri puolilla Suomea. Aiemmin pienet ja keskisuuret rakentajat keskittyivät enemminkin tietyille paikkakunnille, mutta viime vuosina nämä toimijat ovat kasvaneet ja hankkineet suuria markkinaosuuksia.
15. Ilmoittajien mukaan talonrakentaminen voidaan jakaa kahteen alasegmenttiin: asuntorakentamiseen ja muuhun talonrakentamiseen. Ilmoittajien mukaan asiakaskunta kyseisten segmenttien osalta on erilainen ja myös tuotanto eroaa jossain määrin.
16. Ilmoittajat katsovat, että *asuinrakentamisen markkinat* on mahdollista jakaa edelleen uudisrakentamiseen (uusien asuntojen rakentaminen) ja korjausrakentamiseen (rakennettujen asuntojen korjaaminen). Tämä johtuu muun ohella siitä, että segmentit eroavat osittain toisistaan sekä tarjonta- että kysyntäpuolella.
17. Ilmoittajien näkemyksen mukaan asuinrakentamisen uudisrakentamismarkkina voidaan jakaa omaperusteiseen uudisrakentamiseen ja muuhun asumisen uudisrakentamiseen (kilpailu-urakointi).
18. Ilmoittajien mukaan *omaperusteisessa rakentamisessa* rakentava yhtiö ostaa tai muulla tavalla hankkii tontin kehitys- ja rakentamisoikeuden, suunnittelee kohteen, rakentaa kohteen ja lopulta markkinoi ja myy kohteen itse. Lisäksi omaperusteinen uudisrakentaminen sisältää myös niin kutsutut neuvottelu-urakat, joissa rakennusliike hankkii tontin, suunnittelee kohteen ja rakentaa sen, mutta myy kohteen sijoittajalle.
19. *Muu asumisen uudisrakentaminen* koostuu ilmoittajien mukaan liiketoiminnallisesti kilpailu-urakoista, joissa rakennuttaja kilpailuttaa hankkeen ja rakennusliikkeet tarjoavat rakennuspalvelujaan rakennuttajalle. Ilmoittajien mukaan asuinrakennusten urakointimarkkinana tulisi tarkastella erikseen omaperusteisesta uudisrakentamismarkkinasta, koska rakennusliikkeet toimivat näillä markkinoilla eri liiketoimintamallilla.
20. Ilmoittajat katsovat sekä omaperusteisen uudisrakentamisen että asuinrakennusten muun uudisrakentamisen markkinan olevan kansallinen, koska suuret ja keskisuuret rakennusyritykset toimivat lähtökohtaisesti valtakunnallisesti.
21. Ilmoittajien mukaan *asuinrakennusten korjausrakentamisessa* on kyse asumiskäyttöön tarkoitettujen rakennusten korjaustoiminnasta. Asuinrakennusten korjausrakentamisessa rakennus uudistetaan tai sitä mahdollisesti

laajennetaan, joskus käyttötarkoitus muutetaan muusta käytöstä asuinkäyttöön, ja samalla tarpeen mukaan usein poistetaan ja korjataan rakennukseen tai rakenteeseen syntyneitä ongelmia. Ilmoittajien näkemyksen mukaan asuinrakennusten korjausrakentamismarkkina muodostaa kilpailu-keudellisesti relevantin tuotemarkkinan, koska Suomessa toimivilla rakennusliikkeillä on eri strategisia painopisteitä uudisrakentamis- ja korjausrakentamismarkkinoilla.

22. Ilmoittajien mukaan korjausrakentamisen relevantti maantieteellinen markkina on kansallinen, koska suuret ja keskisuuret rakennusyrietykset toimivat lähtökohtaisesti valtakunnallisesti kaikissa suurimmissa kaupungeissa.
23. Ilmoittajien mukaan *muu talonrakentaminen* pitää sisällään muun muassa teollisuusrakennusten, toimistojen, ostoskeskusten, koulujen, päiväkotien ja sairaaloiden rakentamisen. Ilmoittajien mukaan muun talonrakentamisen markkina on kansallinen, koska suuret ja keskisuuret rakennusyrietykset toimivat lähtökohtaisesti valtakunnallisesti kaikissa suurimmissa kaupungeissa.
24. Ilmoittajat toteavat, että muun talonrakentamisen markkina voidaan jakaa edelleen uudisrakentamisen ja korjausrakentamisen markkinoihin.
25. Ilmoittajien mukaan *muu talonrakentamisen uudisrakentaminen* tarkoittaa rakennusluvanvaraista, muiden kuin asumiskäyttöön tarkoitettujen rakennusten rakentamista eli uuden rakennuksen rakentamista tai olemassa olevan rakennuksen yhteyteen rakennettua uutta tilaa. Ilmoittajien näkemyksen mukaan muun talonrakentamisen uudisrakentamismarkkina muodostaa relevantin markkinan, koska Suomessa toimivilla rakennusliikkeillä on eri strategisia painopisteitä uudisrakentamis- ja korjausrakentamismarkkinoilla.²
26. Ilmoittajien näkemyksen mukaan *uudisrakentamisen* relevantti maantieteellinen markkina on kansallinen, koska suuret ja keskisuuret rakennusyrietykset toimivat lähtökohtaisesti valtakunnallisesti kaikissa suurimmissa kaupungeissa.
27. Ilmoittajien mukaan *muiden kuin asumiskäyttöön tarkoitettujen rakennusten korjausrakentamisessa* on kyse talonrakentamisen korjaustoiminnasta. Muiden kuin asuinrakennusten korjausrakentamisessa rakennus uudistetaan, mahdollisesti laajennetaan, joskus käyttötarkoitus muutetaan ja samalla tarpeen mukaan usein poistetaan ja korjataan rakennukseen tai ra-

² Ilmoittajien mukaan kilpailutilanne tai tarjousten laadintaprosessi ei eroa missään tiettyssä hankeluokassa. Ilmoittajilla tai muilla suurilla rakennusliikkeillä ei ole käytännössä mitään euromääräistä raja-arvoa, jonka alittaviin tai ylittäviin hankkeisiin suuret ja keskisuuret rakennusliikkeet eivät lähtökohtaisesti osallistuisi. Viraston työn helpottamiseksi ilmoittajat ovat kuitenkin toimittaneet tietoja erikseen suurista ja pienistä hankkeista. Ilmoittajat ovat määritelleet suurten hankkeiden euromääräiseksi rajaksi 30 MEUR, koska tämän kynnyksirajan ylittäviä hankkeita ilmenee keskimäärin vain pieni määrä vuodessa.

kenteeseen syntyneitä ongelmia. Korjausrakentamiseen kuuluvat myös arvorakennusten peruskorjaaminen ja rakennusten korotukset.³

28. Ilmoittajien näkemyksen mukaan korjausrakentamisen relevantti maantieteellinen markkina on kansallinen, koska suuret ja keskisuuret rakennusyrietykset toimivat lähtökohtaisesti valtakunnallisesti.

6.1.1.2 Infrarakentaminen

29. Yrityskaupan ilmoittajien mukaan infrarakentamisen kysyntä muodostuu sekä julkisen sektorin että yksityisen sektorin tarpeista. Kokonaiskysynnästä vuonna 2013 tehdyn tutkimuksen mukaan julkisen sektorin osuus on noin 56 % ja yksityisen 44 %.⁴ Yksityistä kysyntää markkinoilla luovat ilmoittajien mukaan paitsi yksityisten tahojen suoraan tilaamat projektit myös alalle tyypillinen aliurakointi.
30. Ilmoittajat esittävät näkemyksensä, että infrarakentamisen markkinalla kilpailutilanne tai tarjousten laadintaprosessi ei eroa merkittävästi missään tiettyssä hankeluokassa. Ilmoittajien mukaan myös pienemmät toimijat voivat suorittaa suuriakin projekteja, mikäli ne liittoutuvat muiden tahojen kanssa ja muodostavat työyhteisöliittymän.
31. Ilmoittajien mukaan infrarakentamismarkkinalla tai sen alamarkkinoilla ei ole tilaajien asettamia edellytyksiä tai vaatimuksia, jotka käytännössä rajoittaisivat tarjoajien lukumäärää tai vaikuttaisivat ratkaisevasti kilpailutilanteeseen. Infrarakentamisen markkinoilla tai sen alamarkkinoilla ei ilmoittajien näkemyksen mukaan ole myöskään kalustovaatimuksia, jotka rajoittaisivat tarjoajien lukumäärää.
32. Ilmoittajien näkemyksen mukaan infrarakentamisen markkinat ovat vähintään valtakunnalliset ja mahdollisesti laajemmat. Ilmoittajien mukaan miltei kaikki suuret ja keskisuuret infrarakentamisen markkinoilla toimivat yritykset pystyvät tarjoamaan projekteja koko Suomessa ja siten toimimaan valtakunnallisesti. Ilmoittajien mukaan infrarakentamisen markkinoilla toimivat yritykset kohtaavat kilpailua myös ulkomaisilta yrityksiltä ja ulkomaisia yrityksiä sisältäviltä konsortioilta, mikä viittaa siihen, että markkinat erityisesti isojen hankkeiden osalta ovat Suomea laajemmat.
33. Ilmoittajien mukaan kaikki suuret ja keskisuuret yritykset joko toimivat jo nyt tai pystyisivät joka tapauksessa niin halutessaan toimimaan melkein kaikis-

³ Ilmoittajien mukaan kilpailutilanne tai tarjousten laadintaprosessi ei eroa suurten rakennusliikkeiden kohdalla missään tiettyssä hankeluokassa. Ilmoittajilla tai muilla suurilla rakennusliikkeillä ei ole käytännössä mitään euromääräistä raja-arvoa, jonka alittaviin tai ylittäviin korjaushankkeisiin suuret ja keskisuuret rakennusliikkeet eivät lähtökohtaisesti osallistuisi. Viraston selvitystyön helpottamiseksi ilmoittajat ovat kuitenkin toimittaneet tietoja erikseen suurista ja pienistä korjaushankkeista. Ilmoittajat ovat määritelleet suurten korjaushankkeiden euromääräiseksi rajaksi 10 MEUR, koska ilmoittajien näkemyksen mukaan yli 10 MEUR koon korjaushankkeita pidetään tavanomaisesti suurina, ja koska 10 MEUR ylittäviä korjaushankkeita ei ilmene kuin pieni määrä vuodessa.

⁴ Esim. *Vainio, Terttu – Nippala, Eero: Infrarakentaminen muutoksessa, 18.12.2013.*

sa infrarakentamisen mahdollisissa segmenteissä. Ilmoittajat katsovat, että ottaen huomioon tämä tarjonnan korvattavuus on mahdollista, että kaikki infrarakentaminen kuuluu samoille markkinoille.

34. Ilmoittajien mukaan infrarakentamisen markkinat voidaan myös segmentoida jakaen ne väylärakentamiseen, asfalttipäällysteisiin, yleiseen infrarakentamiseen sekä infran hoitoon ja kunnossapitoon. Ilmoittajien mukaan infrarakentamisprojektit eivät aina ole yksiselitteisesti määriteltävissä yksinomaan johonkin em. osamarkkinaan kuuluvaksi, vaan etenkin yleisen infrarakentamisen ja väylärakentamisen hankkeet sisältävät samanlaisia työsuoritteita (mm. kalliorakentamistyöt).
35. Ilmoittajien mukaan *väylärakentamiseen* kuuluu liikenneväylien rakentaminen mukaan lukien tie- ja ratarakentaminen sekä kaikki siihen liittyvät työvaiheet (esim. sillat ja tunnelit). Ilmoittajien mukaan väylärakentamisen markkinoilla kysynnän lähde on lähes aina julkinen sektori, joka toimii käynnistettävien projektien tilaajana. Yksityisen sektorin väylärakentamishankkeet muodostavat käytännössä vain pienen osan markkinoista.
36. Väylärakentamisen markkinan maantieteellinen ulottuvuus on ilmoittajien näkemyksen mukaan vähintään valtakunnallinen.
37. Väylärakentaminen voidaan ilmoittajien näkemyksen mukaan jakaa teiden ja katujen rakentamiseen ja raiderakentamiseen.
38. *Asfalttipäällystemarkkinan* osalta ilmoittajat viittaavat Kilpailu- ja kuluttajaviraston päätöskäytäntöön, jossa asfalttipäällystemarkkina on jaettu edelleen yhtäältä valtion töihin ja toisaalta kuntien ja yksityisten asiakkaiden töihin. Ilmoittajien mukaan valtion tilaamien töiden keskimääräinen koko (tonneissa) on huomattavasti suurempi kuin kuntien ja yksityisten tilaamien töiden. Yrityskaupan ilmoittajista vain Lemminkäinen toimii kyseisillä markkinoilla.
39. Ilmoittajien mukaan *yleiseen infrarakentamiseen* kuuluu maan- ja pohjarakentaminen (sisältäen pohjavahvistamisen), kunnallistekniikkatyöt, vesirakenteet, kalliorakenteet sekä muut erikoistyöt siltä osin kuin ne eivät kuulu väylärakentamiseen. Yleiseen infrarakentamiseen kuuluvat mm. julkiset ja yksityiset energia- ja vesihankkeet (mm. sähköverkot, voimalaitokset, vedenpuhdistamot ja vedenjakelu). Muu infrarakentaminen pitää myös sisälleen muita yksityisiä ja julkisia infrarakentamishankkeita, kuten ympäristörakentamisen, jätteidenkäsittelyalueet, vapaa-ajan kohteet ja maanalaiset kalliotilat.
40. Ilmoittajien mukaan yleisen infrarakentamisen markkina on vähintään valtakunnallinen.
41. Ilmoittajien mukaan *infran hoitoon ja kunnossapitoon* kuuluu teiden, katujen sekä muun infran hoito ja ylläpito. *Teiden ja katujen hoidon ja kunnossapidon* osalta ilmoittajat toteavat Suomen tiestön olevan jaettu 79:ään urakka-

alueeseen. Liikennevirasto kilpailuttaa vuosittain osan alueurakoista julkisina hankintoina yhdessä ELY-keskusten kanssa. Alueurakat ovat monivuotisia (yleensä viisi- tai seitsemänvuotisia), laajoja palvelusopimuksia tietyllä maantieteellisellä alueella. Kunnat puolestaan vastaavat katujen kunnossapidosta. Osa kunnista on ulkoistanut kunnossapidon osittain tai kokonaan. Valtaosa kunnista huolehtii katujen kunnossapidosta omana työnään tai kunnan omistaman liikelaitoksen kautta.

6.1.1.3 Kiviainesten myynti ja murskaus

42. Yrityskaupan ilmoittajien mukaan kiviaineksen myynti (ml. murskaus) kattaa rakentamiseen soveltuvan kiviaineksen (kuten hiekan, soran, murskeen, sepelin ja muiden kiviainestuotteiden) tuotannon ja myynnin. Lisäksi siihen kuuluvat pihanrakentamiseen soveltuvat tuotteet, kuten kivituhka ja asennushiekka sekä pihojen täyttämiseen sopivat täyttömateriaalit. Ulkoalueiden kunnossapidossa kiviaineksiä käytetään talvella mm. teiden ja pihojen liukaudentorjuntaan. Kiviaineksiä myydään eri puolilla maata sijaitsevilta kiviainesalueilta asiakkaan noudettavana tai myyjän kohteeseen toimittamana.
43. Ilmoittajien mukaan kiviaines myydään jalostamattomana suoraan sorarintauksesta tai jalostettuna eri tuotteisiin. Jalostus tarkoittaa käytännössä kiviainesten seulontaa, murskausta ja pesua. Jalostamattomia kiviaineksiä (lähinnä soraa ja hiekkaa) käytetään tie- ja katurakenteiden pohjakerroksissa sekä täytöissä. Jalostettuja kiviaineksiä käytetään määrällisesti eniten sitomattomissa teiden, katujen, pihojen varastojen ja parkkipaikkojen kantavissa kerroksissa. Sidottuna kiviainesta käytetään betonissa ja asfaltissa.

6.1.2 Toissijainen markkinamäärittely

44. Yrityskaupan ilmoittajat esittävät vaihtoehtoisen markkinamäärittelyn, jossa rakentamisen markkinoita tarkastellaan rakennusprojektien koon perusteella. Ilmoittajat katsovat, että sekä talonrakentamisen että infrarakentamisen hankkeet on mahdollista jakaa yli 30 MEUR ja alle 30 MEUR arvoisiin projekteihin.

6.1.3 Markkinamäärittelyjä täydentävä erillistarkastelu tietyistä rakentamisen työlajeista

45. Kahden edellä kuvatun vaihtoehtoisen markkinamäärittelyn lisäksi ilmoittajat antavat tietoja kolmesta työlajista, jotka ilmoittajien käsityksen mukaan eivät muodosta erillisiä relevantteja markkinoita, mutta joihin liittyy tiettyjä ominaispiirteitä. Ilmoittajien mukaan vaikka kyseiset työlajit ovat usein osa laajempia rakennushankkeita, on myös tarjouskilpailuja/hankkeita, jotka koskevat yksinomaan näitä työlajeja. Kyseisissä työlajeissa hyödynnetään paitsi muissakin työlajeissa käytettäviä resursseja myös erityiskalustoa.
46. Erikseen tarkasteltavat työlajit ovat tunnelinlouhinta (kalliorakentamisen osa, joka voi kuulua erityisesti väylärakentamisen ja yleisen infrarakentami-

sen hankkeisiin) ja stabiloinnin kaksi työlajia, pilaristabilointi ja massastabilointi⁵ (pohjanvahvistamisen osa, joka voi kuulua paitsi väylärakentamisen ja yleisen infrarakentamisen myös talonrakentamisen hankkeisiin).

6.2 Ilmoittajien näkemys markkinoiden koosta ja markkina-asemasta

6.2.1 Talonrakentaminen

47. Ilmoittajien mukaan talonrakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 16 742 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
48. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat NCC/Bonava Suomi, SRV Yhtiöt Oyj, Skanska Oy, Lujatalo Oy, Lehto Group Oyj, Hartela-yhtiöt Oy, Consti Yhtiöt Oyj, Peab Oy, Jatke Oy ja Pohjolan Rakennus Group PRG Oy.

Asuinrakentaminen

49. Ilmoittajien mukaan asuinrakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 8 611 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
50. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat NCC/Bonava Suomi, Skanska Oy, SRV Yhtiöt Oyj, Consti Yhtiöt Oyj, Lujatalo Oy, Lehto Group Oyj, Rakennusliike Lapti Oy, Pohjola Rakennus Group PRG Oy ja Hartela-yhtiöt Oy.

Asuinrakentaminen: uudisrakentaminen

51. Ilmoittajien mukaan asuinrakentamisen uudisrakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 6 593 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
52. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat NCC/Bonava Suomi, Skanska Oy, SRV Yhtiöt Oyj, Rakennusliike Lapti Oy, Lujatalo Oy, Pohjola Rakennus Group PRG Oy, Lehto Group Oyj ja Hartela-yhtiöt Oy.

⁵ Ilmoittajien mukaan maa- ja pohjanvahvistusta voi tarvita sekä väylärakentamisen ja yleisen infrarakentamisen että talonrakentamisen hankkeissa. Käytössä on useita menetelmiä, joista ilmoittajat ovat valinneet erillistarkasteluun pilari- eli syvästabiloinnit ja massastabiloinnin. Ilmoittajien mukaan kyseisiin työlajeihin tarvitaan jonkin verran erityiskalustoa. Työlajeja käytetään eri tilanteissa eli ne eivät useimmiten ole toistensa suoria vaihtoehtoja. Ilmoittajien mukaan *pilaristabilointi* on syvästabilointimenetelmä, jossa maaperää vahvistetaan lisäämällä maaperään kalkki- ja sementtipohjaista sideainetta. Ilmoittajien mukaan pehmeille ja heikosti hyödynnettäville maa-alueille rakennettaessa joudutaan usein tekemään suuria massanvaihtotöitä. Maamassojen vaihto voidaan korvata kustannustehokkaasti *massastabiloinnilla*. Stabiloimalla saadaan hyödyntämättä jääneet, heikosti kantavat maa-alueet ja huonolaatuisetkin maa-ainekset käyttöön.

Asuinrakentaminen: uudisrakentaminen, omaperusteinen uudisrakentaminen

53. Ilmoittajien mukaan omaperusteisen uudisrakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 4 489 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [10–20] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
54. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat NCC/Bonava Suomi, Skanska Oy, SRV Yhtiöt Oyj, Lujatalo Oy, Lehto Group Oyj, Rakennusliike Lapti Oy, Pohjola Rakennus Group PRG Oy, Hartela-yhtiöt Oy ja Jatke Oy.

Asuinrakentaminen: uudisrakentaminen, muu uudisrakentaminen

55. Ilmoittajien mukaan muun uudisrakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 2 104 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
56. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat NCC/Bonava Suomi, Skanska Oy, SRV Yhtiöt Oyj, Pohjola Rakennus Group PRG Oy ja Rakennusliike Lapti Oy.

Asuinrakentaminen: korjausrakentaminen

57. Ilmoittajien mukaan korjausrakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 2 018 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
58. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat Consti Yhtiöt Oyj, NCC/Bonava Suomi, Lujatalo Oy, Skanska Oy ja Fira Group Oy.

Muu talonrakentaminen

59. Ilmoittajien mukaan korjausrakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 8 131 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
60. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat suurimmat ovat SRV Yhtiöt Oyj, NCC/Bonava Suomi, Skanska Oy, Lehto Group Oyj ja Hartela-yhtiöt Oy.

Muu talonrakentaminen: uudisrakentaminen

61. Ilmoittajien mukaan muun talonrakentamisen uudisrakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 6 123 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.

62. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat SRV Yhtiöt Oyj, NCC/Bonava Suomi, Skanska Oy, Lehto Group Oyj ja Hartela-yhtiöt Oy.

Muu talonrakentaminen: korjausrakentaminen

63. Ilmoittajien mukaan muun talonrakentamisen korjausrakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 2008 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseillä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
64. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat SRV Yhtiöt Oyj, NCC/Bonava Suomi, Consi Yhtiöt Oyj, Skanska Oy ja Fira Group Oy.

6.2.2 Infrarakentaminen

65. Ilmoittajien mukaan infrarakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 6 277 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
66. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat Destia Group Oyj, Eltel Networks Oy, Skanska Oy, VR Track Oy, Graniittirakennus Kallio Oy ja Asfalttikallio Oy, Kreate Oy, NCC Industry Oy, E. Hartikainen Oy, Relacom Finland Oy ja VRJ Group Oy.

Väylärakentaminen

67. Ilmoittajien mukaan väylärakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 1 649 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
68. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat Destia Group Oyj, VR Track Oy, Kreate Oy, Skanska Oy, Graniittirakennus Kallio Oy ja Asfalttikallio Oy, NCC Industry Oy ja SRV Yhtiöt.

Väylärakentaminen: teiden ja katujen rakentaminen

69. Ilmoittajien mukaan teiden ja katujen rakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 1 009 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [10–20] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
70. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat Destia Group Oyj, Kreate Oy, Skanska Oy, Graniittirakennus Kallio Oy ja Asfalttikallio Oy, NCC Industry Oy ja SRV Yhtiöt.

Väylärakentaminen: raiderakentaminen

71. Ilmoittajien mukaan raiderakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 685 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.

72. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat VR Track ja Destia.

Asfalttipäällysteet

73. Ilmoittajien mukaan asfalttipäällysteiden kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 480 MEUR. Ilmoittajista vain Lemminkäinen toimii tällä markkinalla. Sen markkinaosuus vuonna 2016 oli [40–50] %.
74. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat NCC Industry Oy, Skanska Asfaltti Oy, Asfaltti Kallio Oy ja Andament Group / SL Asfaltti.

Yleinen infrarakentaminen

75. Ilmoittajien mukaan yleisen infrarakentamisen kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 2 465 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
76. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat Destia Group Oyj, Skanska Oy, E. Hartikainen Oy, Andament Group / Maastorakentajat, Kreate Oy, Graniittirakennus Kallio Oy ja Asfalttikallio Oy sekä Kalliorakennus-Yhtiöt.

Infran hoito ja kunnossapito

77. Ilmoittajien mukaan infran hoidon ja kunnossapidon kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 1 683 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
78. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat Eltel Networks Oy, Destia Group Oyj, Empower Oy, VR Track Oyj, Relacom Finland Oy ja Voimatel Oy.

Infran hoito ja kunnossapito: tiet ja kadut

79. Ilmoittajien mukaan teiden ja katujen hoidon ja kunnossapidon markkinan myynnin kokonaisarvo vuonna 2016 oli 721 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
80. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat Destia Group Oyj, NCC Industry Oy, Savon Kuljetus Oy, VRJ Group Oy ja Viherpalvelut Hyvönen Oy.

Infran hoito ja kunnossapito: muun infran hoito ja kunnossapito

81. Ilmoittajien mukaan muun infran hoidon ja kunnossapidon markkinan myynnin kokonaisarvo vuonna 2016 oli 961 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
82. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat Eltel Networks Oy, Empower Oyj, Relacom Finland Oy, Voimatel Oy ja Infratek.

6.2.3 Kiviainesten murskaus ja myynti

83. Ilmoittajien mukaan kiviainesten myynnin kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 330 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [20–30] %.
84. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat Rudus Oy, Destia Group Oyj, NCC Industry Oy ja Seepsula Oy.

6.2.4 Suuret yli 30 MEUR talonrakentamisen ja infrarakentamisen hankkeet

85. Ilmoittajien mukaan yli 30 MEUR talonrakentamisen hankkeiden kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 2 343 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [0–10] %.
86. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat SRV Yhtiöt Oyj, NCC / Bonava Suomi, Skanska Oy, Lujatalo Oy ja Hartela-yhtiöt Oy.
87. Ilmoittajien mukaan yli 30 MEUR infrarakentamisen hankkeiden kokonaismarkkinan myynnin arvo vuonna 2016 oli 1 260 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisellä markkinalla oli [0–10] % ja Lemminkäisen [10–20] %.
88. Ilmoittajien mukaan suurimpia kilpailijoita markkinalla ovat Destia Group Oyj, Skanska Oy, E. Hartikainen, Graniittirakennus Kallio Oy ja Asfalttikallio Oy sekä VR Track Oy.

6.2.5 Tunnelinlouhinta ja stabilointi

89. Ilmoittajien mukaan tunnelilouhinnan myynnin arvo vuonna 2016 oli 242 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisessä työlajissa oli [0–10] % ja Lemminkäisen [10–20] %. Ilmoittajien mukaan suurimmat kilpailijat tunnelilouhinnassa ovat Kalliorakennus-Yhtiöt, Destia, Skanska ja Tapojärvi.
90. Ilmoittajien mukaan pilaristabiloinnin myynnin arvo vuonna 2016 oli 22 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisessä työlajissa oli [20–30] % ja Lemminkäisen [10–20] %. Ilmoittajien mukaan suurimmat kilpailijat pilaristabiloinnissa ovat Skanska, Rakentajat Piippo&Pakarinen ja KFS Finland.
91. Ilmoittajien mukaan massastabiloinnin myynnin arvo vuonna 2016 oli 3 MEUR. YIT:n markkinaosuus kyseisessä työlajissa oli [0–10] % ja Lemmin-

käisen [60–70] %. Ilmoittajien mukaan suurimmat kilpailijat massastabiloinnissa ovat Skanska, Hyvinkään Tieluiska ja Graniittirakennus Kallio.

7 Yrityskaupan kilpailuvaikutukset

92. Yrityskaupan ilmoittajien mukaan yrityskauppa ei olennaisesti estä tehokasta kilpailua millään markkinoilla ja tulisi täten hyväksyä.
93. Ilmoittajat toteavat Suomen rakentamisen markkinoiden olevan kansainvälisesti katsoen hyvin pirstaloituneet. Ilmoittajien mukaan kilpailukenttä Suomessa muodostuu lukuisista kilpailijoista kaikilla markkinoilla ja niiden segmenteillä. Kilpailu Suomen rakentamisen markkinoilla on kiristynyt viime vuosien aikana ja uudet keski- ja suuret toimijat ovat kasvattaneet liikevaihtojaan ja markkinaosuuksiaan perinteisten suurten rakennusliikkeiden kustannuksella. Ilmoittajien mukaan rakentamisen markkinoille tyypilliset piirteet, kuten työyhteisöliittymät ja konsortiot sekä aliurakoinnin suuri osuus, parantavat entisestään myös pienempien toimijoiden mahdollisuuksia osallistua isoihin hankkeisiin.
94. Ilmoittajien arvion mukaan markkinoille tulolle ja siellä laajentumiselle ei ole merkittäviä esteitä. Ilmoittajien mukaan niitä huomattavasti isommat kansainväliset toimijat ovat lisänneet läsnäoloaan Suomessa.
95. Yrityskaupan kilpailuvaikutusten selvittämiseksi Kilpailu- ja kuluttajavirasto on kuullut useita alan toimijoita ja tilaajatahoja. Useat viraston kuulemista markkinatoimijoista ovat pitäneet ilmoittajien näkemyksiä yrityskaupan kannalta relevanteista markkinoista ja kaupan vaikutuksista oikeasuuntaisina. Eräät lausunnonantajat ovat kuitenkin esittäneet eriäviä näkemyksiä.
96. Osa lausunnonantajista on todennut, että ilmoittajien näkemys talonrakentamisen ja infrarakentamisen kategorisesta erottelusta voi olla omiaan antamaan väärän kuvan yrityskaupan todellisista kilpailuvaikutuksista, sillä infrarakentamista (mm. pohjarakentaminen sekä kiinteistöihin liittyvän kunnallistekninen rakentaminen) sisältyy myös lähes kaikkeen talonrakentamiseen ja sillä voi etenkin tulevaisuudessa olla kasvavaa merkitystä talonrakentamisurakoissa. Lausunnonantajat ovat myös esittäneet, että ilmoittajien näkemys infrarakentamisen markkinoiden valtakunnallisuudesta on kilpailuvaikutusten arvioinnin kannalta liian laaja, sillä kilpailu urakoista käydään tosiasiaa liiketoimintakohtaisesti paikallisesti ja paikallista työvoimaa hyödyntäen.
97. Eräiden lausunnonantajien mukaan yleisen infrarakentamisen markkina tulisi jakaa edelleen stabilointiin, vesihuoltoon ja kalliorakentamiseen. Lausunnonantajien mukaan tunnelilouhinnan sijaan olisi perusteltua tarkastella kalliorakentamisen markkinoita, sillä kalliorakentaminen edellyttää tunnelilouhinnan lisäksi muuta erikoisosaamista. Erään lausunnonantajan arvion mukaan YIT ja Lemminkäinen ovat Suomen suurimmat kalliorakentajat.

Erään lausunnonantajan mukaan siltarakentamista tulisi tarkastella omana markkinanaan.

98. Erään lausunnonantajan mukaan yrityskaupalla olisi vaikutuksia myös markkinoilla, joilla osapuolilla ei ole päällekkäistä toimintaa. Lausunnonantajan mukaan esimerkiksi YIT:n asema inframarkkinoilla, kiviainesten myynnissä ja murskauksessa ovat omiaan vahvistamaan Lemminkäisen asemaa asfalttipäällystemarkkinoilla.
99. Osa lausunnonantajista on nostanut esiin suuret rakennushankkeet, joita toteuttavien markkinatoimijoiden määrä on jo tällä hetkellä rajallinen ja vähenee yrityskaupan myötä edelleen. Kaupan osapuolten on yhdessä todettu olevan jopa erittäin vahvoja erityisesti vaativissa pohjarakennus- ja tunnelirakennushankkeissa sekä merkittävässä kaupunkikehityshankkeissa. Kaupan on myös nähty vähentävän tarjoajien määrää pääsääntöisesti suurissa rakennushankkeissa käytettävissä hankemuodoissa, erityisesti elinkaari- ja allianssihankkeissa.
100. Eräät lausunnonantajat ovat pitäneet virheellisenä ilmoittajien näkemystä pienten ja keskisuurten yritysten mahdollisuuksista osallistua tarjouskilpailuihin muodostamalla työyhteisliittymiä. Lausuntojen perusteella työyhteisliittymien muodostaminen ei ole yleistä. Pienten ja keskisuurten yritysten mahdollisuutta osallistua suuriin hankkeisiin yhdessä työyhteisliittymänä on pidetty sinänsä mahdollisena, mutta sekä prosessiltaan että kustannuksiltaan raskaana ja suurissa urakoissa vaadittavien referenssien ja riittävän kilpailukyvyn saavuttamisen kannalta haasteellisena. On myös tuotu esiin, että työyhteisliittymien muodostamiseen suhtaudutaan alalla varauksellisesti kilpailuoikeuden yhteistarjouksen sallittavuudelle asettamien kriteerien vuoksi.
101. Useat lausunnonantajat ovat todenneet tilaajatahon asettamien vaatimusten vaikuttavan potentiaalisten tarjoajien määrään. Erityisesti referensseihin ja henkilöstön pätevyyteen liittyvien vaatimusten on todettu rajaavan tarjoajien piiriä. Referenssivaatimusten on todettu olevan keskeisessä asemassa erityisesti infrarakentamisessa.
102. Alalle tulo ja toiminnan laajentaminen ovat viraston saamien lausuntojen perusteella ainakin jossakin määrin riippuvaisia kohteena olevasta markkinasta tai segmentistä. Lausuntojen perusteella infrarakentamisessa toiminnan laajentaminen saattaa edellyttää miljoonien eurojen investointeja esimerkiksi kalustoon ja kestää jopa useita vuosia. Alalle tulon kynnyks voi sitten olla varsin korkea. Lausunnonantajien mukaan rakentamisen markkinoille ei viime vuosina ole juurikaan tullut ulkomaisia toimijoita.

8 Johtopäätös

103. Alustavan tarkastelun perusteella yrityskauppa saattaa aiheuttaa haitallisia kilpailuvaikutuksia edellä luvussa 7 kuvatulla tavalla talonrakentamisen ja

infrarakentamisen markkinoilla. Markkinoiden rakennetta ja yrityskaupan osapuolten ja kolmansien välistä kilpailutilannetta koskevien havaintojen perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto pitää yrityskaupan kilpailuvaikutusten selvittämisen jatkamista tarpeellisena.

104. Asian selvitysvaihe huomioon ottaen virasto ei ota täsmällisesti kantaa relevanttien markkinoiden määrittelyyn ja yrityskaupan kilpailuvaikutuksiin.

9 Sovelletut säännökset

105. Kilpailulaki (948/2011) 21, 22, 24 ja 26 §.

10 Muutoksenhaku

106. Kilpailulain 44 §:n perusteella yrityskaupan ilmoittaja ei saa hakea muutosta tähän päätökseen valittamalla.

11 Lisätiedot

107. Lisätietoja päätöksestä antaa erikoistutkija Martina Castrén etunimi.sukunimi@kkv.fi, 029 505 3325).

Ylijohtaja

Timo Mattila

Erikoistutkija

Martina Castrén